EX LIBRIS
A
GUILELMO L. B. DE HUMBOLDT
LEGATIS.

Hervas,
grammatica mantschu.

Die Grammatik ist in lat. Sprache, sie nimmt Blatt 6–35. dieser Handschrift ein, und gründet sich wahrscheinlich, wie Wilh. v. Humboldt auf Bl. 2. sagt, auf eine ~~Gram~~ Arbeit des Pater Regis.

Bl. 1. enthält den Titel von Wilh. v. Humboldt's Hand,
— 2. Bemerkungen über die Handschrift, ebenfalls von seiner Hand,
— 4. Bemerkungen und Inhalts-Nachweisungen Wilh. v. Humboldt's aus Rémusat's recherches sur les langues tartares, sowohl in Beziehung auf die Mantschu-Sprache selbst, als auf allgemeine Sprachkunde

Ex
Bibliotheca Regia
Berolinensi

1.

Sprache der Mancheu Tataren.

Int. Mscpt. von Abbate Hervas erhalten

Ex
Bibliotheca Regia
Berolinensi

Mandschuische Spr.

Hervas Handschrift ist vermuthlich nach einer Arbeit des von ihm (Cat. p. 134) citirten P. Regis. Ob dieselbe gedruckt oder handschriftlich geblieben ist, weiß ich nicht.

Von Amiot (Mém. concernant les Chinois. T. XIII. weicht sie in der Orthographie ab, wie man an der Vergleichung des Pronomen (Amiot. p. 47. Hervas. nr. 30.) sieht.

<u>Pronomina personalia</u>. Asia polygl. p. 273. v. du p. 274. v. ich, wo Klaproth von Amiot p. 47. abweicht.

Recherches sur les langues Tartares par Remusat.

p. XXI. Einfluss der Art des Alphabets auf die Agglutination der grammatischen Formen.

XXXIII. Die grammatischen Beugungssilben sollen oft durch Schriftsteller mitgetheilt seyn.

68. Quippo's der Peruaner u. Chinesen hängen nicht zusammen.

114. Wunderbarer Gebrauch des Infinitivs in der Mandchou Sprache.

176. Im Mongolischen dient der Infinitiv als Rem. relat.

274. Ueber die Wichtigkeit der Verba Auxiliaria zur Beurtheilung der Sprachabstammung — Irrthümer über die Theorie der Tempora u. Miskennen des Aoristes des Praesens.

277. Grammatik für die Abstammung weniger wichtig, als die Wörter.

280. Zeichen des Alters einer Sprache — Einfachheit u. Complication — Einfluss der Schriftsteller.

306. Mongolen u. Tongusen unterscheiden keine Personen in der Conjugation.

307. Grammatik macht die Sprache, nicht die Wörter.

352. Gegen die Aussification der einsilbigen Sprachen — über die Agglutination.

Marshman Clavis Sinica. p. 15. — Begriff der Mandchou Gramm. p. 109.

Merkwürdige Umwandlung des a in e um Kraft u. Schwäche anzudeuten. p. 111. 112.

Die Mandchou Construction einem vollkommenen Regelzwang unterworfen. p. 118.

Grammatica de' Tartari Manchell padroni della Cina

Cap. I.

De syllabis, at modo pronunciandis

1. Tartari non habent litteras, sed syllabas, quas ad classes duodecim, seu ca, pita (ut ijsdi ajunt) reducunt. Hæ syllabæ sunt monosyllabæ, quæ ab diversas terminationes distinguuntur, et sunt elementa omnium vocum idiomatis Tartari.

2, I. Syllabæ primæ classis terminantur in unam ex vocalibus. a, e, i, o, u.

II. Syllabæ secundæ classis terminantur in unam ex dyphtongis ai, ei, ui, oi, ui.

III Syllabæ tertiæ classis terminantur in consonantem l

IV Syllabæ quartæ classis terminantur in consonantem n.

V Syllabæ 5tæ classis terminantur in consonantem ñ Hispanorum, seu ng Gallorum, Italorum &c. Lusitani ni scribunt m.

Syllabæ 6tæ 7mæ 8væ et 9næ classis termi, nantur in c, s, t, p, scilicet 6ta classis in c : &c.

Syllabæ 10mæ classis terminantur in Dyphtongos au, eu, iu, ou, uu.

Syllabæ

Syllabae 11mae classis terminantur in l.
XII Syllabae 12mae classis terminantur in m.
Hae quidem sunt XII litterae finales, monosillabarum.

3., Syllabae monosyllabae ratione litterarum initialium distinguuntur in 23. classes: id est, 5 sunt vocales, et 18 sunt consonantes sequenti ordine = n, ka, p. s. x. t. l. m. ch'. ch. y. ke'. ki'. cu'. ca'. co'. r. f. w.
Litterae k. c adduntur vocales ad exprimendum earundem litterarum sonum.
Praedictis litteris Tartari addunt alias ad exprimenda nomina aliarum nationum: ad exprimendas voces sinicas addunt ε^g, ε^c, j, ch^r. su: et his utuntur tantum in monosyllabis terminantibus in vocales, vel dyphtongum addunt praeterea litteras n, ng (sive m lusitanum) quia sunt voces sinicae non habentes aliarum classium terminationem

6., Adverte I. Lunula media supra syllabas signum est aspiratae pronuntiationis.
II., Tartari habent duplicem vocalem u, quae scriptura, et non pronuntiatione differt. Similiter dyphtongus ij scripturâ solum differt a vocali i.
III., Dyphtongus iu a multis pronuntiatur sicut dyphtongus eu.

Syllabae

Syllaba chi, chi pronuntiantur ut
tsi: in medio vocis ut gi suavis:
cochimi pronuntiatur cogimi.

IV. P in medio vocis sonat ut B. Tan-
te vocales non aspiratas et in medio ali-
quorum nominum plerumque sonat ut
f: dixi plerumque: excipiuntur
enim aliquae voces, quas usus docebit.

V Syllaba yan pronuntiatur ut yen
a plurimis: a multis vero medio so-
no inter yan, yen.

VI. N in fine vix auditur in aliquibus
vocibus.

VII Syllabe xi, cui correspondet cha-
racter cum puncto ad latus, in medio
vocis sonat, ut ghi: sic selxiembi
sonat ut selghiembi.

VIII Syllabe yali caro, echen dominus,
uchen gravis, pronuntiantur yeli,
egin, ugin ut gi suave.

IX In vocibus mang-a, xang-a, et si-
milibus n ante g pronuntiatur ut
m finale Lusitanum. Syllabe am,
em, im etc pronuntiantur ut añ,
eñ, eñ apud Hispanos: seu ut
agn, egn, ign apud Italos: ita
tamen, ut dividatur aliquantulum
sonus consonantis g a sono consonan-
tis n.

X Syllabe ha, ho, hu in medio vocis
aspirantur

aspirantur aliquantulum; et sonant quasi ut ga, go, gu: syllabæ, he, hi sonant ut ghe, ghi.

XI. Fi pronuntiatur leniter, quasi ui

7.) Tartari habent duplex n: unum pronuntiationi europeæ: alterum pronuntiatur modo ~~latino~~ lusitano (6. IX.)

8.) Nomina ma-gni, ou-gnimi &c. pronuntiantur ut ma-ñi, ou-ñimi apud Hispanos.

9.) Vocalis u sicut ou apud Gallos.

Nota. Ex 12 vocibus monosyllabis (1.) plures sunt, quæ nullum vel aliquem usum habent.

10. In vocibus trium vel pluriumsyl., labarum penultima semper corripitur.

11. Quædam voces trium vel pluriumsyllabarum habent in penultima syllaba vocalem i, quæ ita raptim pronuntiatur, ut vix audiatur. Busiha (stella) pronuntiatur qua, si Busha.

12.) Syllabæ sunt variæ vocum: et quia Tartari non habent voces, in quibus plures consonantes in unam syllabam coeant, idcirco eorum syllabæ non sufficiunt ad exprimendas plures voces

europeas, in quibus syllaba constat duobus, vel tribus consonantibus, ut Christus: apud Tartaros scribitur Kikirisitus: apud Sinas magis ridicule sonat, quia ipsis deest littera r.

13, Alphabetum Tartaricum post numerum 172 invenies.

Caput II
De nomine

14, Nomina tam substantiva quam adjectiva nullam habent propriam terminationem.

15, Nomina adjectiva unam habent terminationem communem omnibus generibus: sain haga bonus vir: sain haghe bona femina: sain morin bonus equus.

16, Multa nomina numeri singularis transeunt ad pluralem adjuncta una ex particulis sa, se, si, te, de. Exempla. Endouri (spiritus) hafan (Praefectus, Mandarinus) heghe (femina) teu (frater) echin (dominus) in plurali numero dicuntur endourisa, hafasa, heghesi, teude, echide.

17, In multis nominibus numerus pluralis arguitur ex sono, vel ex quibusdam particulis multitudinis, quales sunt: sei, cherhi, chaca, ouree, tome. Particula sei hominibus tribuitur; ut

ere

ere nialma, tere, sei. idest, ille homo. iste, cæteri.

Vox cherhi rebus tribuitur, et animalibus: ut courgou cherhi animalia. toubihe cherhi fructus. Vox chaca rebus insensitivis adjungitur.

Particula ouree convenit adjectivis separatis a substantivis, quæ sint nomina hominum: sain ouree boni; scilicet boni homines. Ouree significat etiam ille, qui:

Particula tome postponitur substantivis, et significat idem ac unusquisque. nialma tome hendouresghe hominum unusquisque dicit.

18.

Nomina numeralia cardinalia sunt:

1. emu	8. chacoun	15. tofohon	70. nadan chu.
2. chue	9. Oyun	16. chuen suncha	80. chacunchu.
3. ilan	10. chuen	17. orin	90. oyunchu
4. tuin	11. chuen emu	18. cousin	100 tang-ou
5. suncha	12. chuen chue	19. tehi	200 chue tang-ou.
6. ning-oun.	13. chuen ilan	50. sousù	1000. ming-a.
7. nadan.	14. chuen tuin.	60. ning-chu.	10000. tumen.

Dicitur orin emu 21: emu tang-ou unum centum: emu ming-a unum mille. Emke emke singuli: emke emke chighi singuli perierunt. Meni quisque: sed solis rationibus adjungitur vel tribuitur.

19.

Nom. numer. ord.

19. Nomina numeralia ordinalia.

I. ouchu	XI. chuen emuchi	IX. ning-chuchi. &c	
II. chai	XII. chuen chuechi	C emu tang-ouchi.	
III. ilachi	XIII. chuen ilachi	CI emu tang-ou emuchi	
IV. tuichi	XIV. chuen tuichi	CC tang-ou emuchi.	
V. sunchachi	XV. Toxhonchi	XXI orin emuchi	
VI. ning-ouchi	XVI. chuen ning-ouchi	LI sousu emuchi	
VII. nadachi	XX. orinchi	LII sousu chai	
VIII. chacouchi	XXX. cousinchi	LIII sousu ilachi.	
IX. Oyouchi	XL. tehichi	Bis centesimus. chue tang-ouchi.	
X. chuenchi	L. sousechi		

20. Particula chi, vel xeli, vel tabali innuunt gradum comparativum nominum adjectivorum: nialma chi westhou hominibus sublimior, vel honoratior.

21. Gradus comparativus explicatur etiam per vocem isiraco id est non cauedit, non aequat: vg: tere nialma ere nialmade isiraco ille homo, hunt hominem non aequat.

22. Gradus superlativus explicatur per voces ochui, ohmesi vel emesi adjectivis praepositas: v.g. amba magnus: ochui amba maximus.

Declinationis exemplum: apca coelum

Nom. apca. Genit. apcai. Dativ. apcade. Accusat apcabe. Voc. apca. Ablat. apcachi. apcade. apcai.

23. Genitivus terminatur in i, si ultima littera nominis sit vocalis, vel dithongus: aliter terminatur in

in ni: ut echin dominus: echini do,
mino. Genitivus in constructione
semper praecedit nomen, a quo re,
gitur: ut apcai echin coeli do,
minus. Accusativus verbum a quo
regitur praecedit: ut ama chuibe
cogimi pater filium amat.

24. Particula chi in ablativis signi,
ficat separationem, discrimen &c.
apca na-chi corò alchaga coe,
lum terra-a procul distat. tere
nialma courgou-chi ai enchu?
hic homo bruto-a quid differt?

25., Particola de in ablativis signi,
ficat passionem unius ab alio: mini
couchu eghe nialma-de uua=
pagapi meus socius malo homine-
ab occisus est.

26. Particula i exprimit modum, instru,
mentum, aut aliquem actum volunta,
tis, aut intellectus. Particula i in,
servit vocibus, quae terminantur in
vocalem; eis, quae terminantur in
consonantem postponitur particula
ni: per ex. sain muchilen-ni
simbe tafulami bono animo ex
te hortor

27., Particula de postponitur futu,
ro verbi, quoties exprimi velit

ablativus

Ablativus absolutus activæ termina-
tionis: et tunc nomen, vel pronomen
remanet invariatum: e.g. pi ueilerede
tère efiemi me operante illa ludit.

28., Si ablativus absolutus sit passi-
væ terminationis, præsertim præ-
teriti participii, tunc post verbum
in præterito positum adjungitur
vox ma-gni: per ex. patabewaha
ma-gni teu hoton-de toscà
occiso hoste prater urbem-in ivi,
travit.

Sartari sæpe utantur verbis loco
nominum, præsertim in futuro
positis, vel terminativis in
ranghe, renghe, rong-he,
hang-he, heng-he, hong-he.
Per ex. sini chiderè amalà
tui venies postquam: idest tu,
um adventum postquam: sini
chighebe saga ma-gni tui
advenisse intellexi postquam:
sini chighe i tourgaun be
alà tui advenies causam narra
Post verbum ponitur particula
genitivi, ablativi etc. ac si nomen
esset.

Cap. 3.

Cap. 3.

De pronomine

29. Pronomina primitiva sunt pi ego: mouse vel pe nos: si tu: sue vos: ore hic: tere ille: i ipse. Cum loquimur de nobis, vel de rebus ad nos aliquatenus pertinentibus, dicitur mouse: aliter dicitur pe.

30.

	Ego	Nos	Nos	Tu	Vos.
Nom.	pi	mouse	pe	ti	sue
Gen.	mini	mousei	meni	sini	sueni
Dat.	minde	mousede	mende	sinde	suonde
Accus.	minbe	mousebe	menbe	sinbe	suonbe
Abl.	minchi	mouschi	menchi	sinchi	suonchi
	minde	mousede	mende	sinde	suonde
Vocat.			si		sue.

31. Tartari sicut et Sinæ, loquentes cum Superioribus postponunt pro, nomina nominibus: sic ego loquens cum Imperatore dicam: ambam-pi xenoghe servus-ego ivi: agou-si ai sembi frater-tu quid dicis.. Super terminationes casuum, sei, licet ni, de, be, chi consulas numeros 22. 23. et 24.

32. Hic et

Hii	Hi	Ille.	Illi.	Ipse.	Ipsi
Nom. ere	ese	tère	tèse	i	cheni.

Genit.

Genit.	erei	esei	terei	tẽsei	ini . . peyei.
Dat.	erede	esede	terede	tẽsede	inde . . peyede.
	ede	tẽde			
Accus.	erebe	esebe	terebe	tẽsebe	inbe . . peyebe.
Ablat.	erechi	esechi	terechi	tẽsede	peyechi.
	ede	esede	tede	tesechi	peyede.
		tẽsede			
Voc.	ere		tere	tẽse.	

Nota. Rarissime dicitur terede.

33, Mini peye ego ipse: mini peye ei mei ipsius: mini peyede mihi ipsi: mini peyebe me ipsum: mini peye o ego ipse: mini peyechi, vel peyede a me ipso. Mou sei peye nos ipsi: mousei peyei nostrum ipsorum: et sic in alijs trib casibus pluralis numeri inflectitur peye.

Sueni peyede vobis ipsis: sueni peyechi a vobis ipsis.

34, Nota. Peye significat personam: mini peye mea persona: sini peye tua persona

35. Genitivus pronominis primitivi, vi: vicem gerit pronominis possessivi: mousei nialma noster homo: idest, nostri homo. sueni nialma vester homo.

36, Ning-e est particula relativa, quæ

quæ adjungitur pronominibus, et nominibus adjectivis. Ex. gr. Si facta mentione de equis, adjungitur postea eos esse bonos, malos, meos, tuos, dicatur sic: sai-ning-e (tali-illi).

37. Cherhe est particula relativa pluralis tantum numeri, et ponitur nominibus.

Cap. 4.

De verbo.

38. Apponam paradigma tempus unius verbi, et apponam inspectiu cum brevibus observationibus, quæ adnectentur, indicabit artificium conjugationis verborum. Horum quinque sunt conjugationes terminatæ in ami, emi, imi, omi et umi, vel in ambi, embi, imbi, ombi et umbi. Hæ terminationes sunt tempus præsentis modi indicativi: ut kulami voo, ueilimi faio, cogimi amo, xomi abrado, pumi do. Omnia igitur verba finiuntur in mi et faciunt quinque ordines, qui distinguuntur a vocali, hus a, e, i, o, u præcedentibus syllabam finalem mi.

Pi cogimi ego amo
Si cogimi tu amas
Tere cogimi ille amat

Mouse cogimi nos amamus
Sue cogimi vos amatis
Tese cogimi illi amant

Sit

Sic inflectuntur cætera verba: pi xenemi ego eo: si xenemi tu is: &c.

40. Tartari habent tempus præsens imperativum seu curativum, et ad significandum hoc tempus mutant finalem syllabam mi in bumi, vel pumi: vel ponunt interponunt syllabam bu, vel pu ante syllabam finalem mi: ut pi cogimi ego amo: pi cogibumi, vel cogipumi eo jubeo, vel curo amare; hulabumi jubeo vocare: ueilibumi jubeo fieri: xobumi jubeo abradere: pubumi jubeo dare: si cogibumi tu jubes amare &c. Modus imperativus seu curativus communis est verbis activis passivis, et neutris; et in omnibus mutatur finalis syllaba mi in bumi vel pumi.

Præteritum perfectum

41. Terminationes temporis præteriti sunt in ha, he, ghe, ho, et non, nunquam in cà, vel ga, quæ sub, stituuntur loco ultimæ syllabæ mi temporis præsentis: ut pi hulaba ego vocavi: pi ueilehe ego feci: pi coghe ego amavi: pi xoho ego abrasi: pi puhe ego dedi. Verbi in ami mutant mi in ha, vel ca, vel ga.

Verbi

Verbi in omi mutant mi in ho.
Reliqua verba mutant syllabam
mi in he, vel ghe: ut pumi fa,
fit puhè, vel pughè: renemi (eo)
facit renehe (ivi) pimi (fum)
pighi (fui).
Multa verba finita in umi habent
preteritum in ha. Tosimi (ingredi,
or) uasimi (descendo) et pauca alia
verba finita in imi faciunt prete-
ritum in cà, ut tosca, uasca.

42, Preteritum perfectum fit negati-
vum adjungendo illi particulam
aco. e.gr. si haluha-aco tu
vocasti-non: tere cogihe-aco
ille amavit-non.
Syllaba finalis preteriti perfecti
semper est eadem: et pronomina
pi, si etc distinguunt numeros
et personas.

Futurum.

43, Futurum verbi finiti in ami exit
in ra; futurum verbi finiti in omi
exit in ro: et futurum reliquorum
verborum exit in re: ut pi hulara
ego vocabo: si cogire tu amabis:
tere xoro ille dabit. Futura
igitur formantur mutando syllabam
(38) finalem mi in ra. vel re vel ro.

Futurum

futurum negativum fit mutando vocalem ultimam in aco: ut pi fularaco ego vocabo- non: si cogiraco tu amabis- non: tese xoraco illi abradent- non: tese puraco illi dabunt- non: pi xenemi ego eo: pi xenere ego ibo: pi xeneraco ego ibo- non:

44. Tartari utuntur presenti tempore pro futuri; et hujus significatio arguitur ex sensu, vel ex particulis innuentibus tempus futurum: ut pi chimi ego venio: pi chi, mari chimi ego cras venio: id est: ego cras veniam. Tartari utuntur semper tempore futuro, cum loquuntur in prima persona.

45. Super tempore preterito et futuro notandum est:

I Tempus preteritum habet etiam terminationes hang-he heng-he, et hong-he, quæ derivantur ex terminationibus ha, he, ho (41): pi cogiha, vel pi cogiheng-he ego ama, vi: pi hulaha, vel pi hula, hang-he ego vocavi.

II Futurum tempus habet etiam terminationes in nang-he, neng-he,

reng-he, rong-he, quæ deriventur
ex terminationibus ra, re, ro (43).
si hulara, vel si hularang-he
tu vocabis: tere cogire, vel
tere cogireng-he ille amabit.
III Preteritum negativum fit
quoque mutando vocalem ultimam
vocalem a, vel e, vel o preteriti
affirmativi in acung-he: ut
pi hulaha ego vocavi (41): pi
hulahacung-he ego vocavi non.
si cogihe tu amavisti (41): si
cogihacung-he tu amavisti-
non.
IV Sextari utuntur terminationi-
bus hang-he, heng-he, hong-
he in preterito, et terminatio-
nibus nang-he, reng-he,
rong-he in futuro, quotiès
oratio seu sensus est imperfec-
tus, et tunc addunt etiam clau-
sulam finalem seghe pi,
quod idem sonat, ac ita contigit,
ita dixit, ita factum est. E.gr.
si quis incipiens loqui diat:
ere nialma hendireng-he,
edoun uerghi erghici taga
seghe-pi sic homo dixit,
ventus

ventus illa-hora ab-oculis spirat, ita-dixit: vel si dicat: ere nialma hen diireng-he, edoun aco, seghe-pi hic homo dixit, ventus (est) non, ita dixit.

V. In orationibus longioribus præsertim cum testimonia citantur ex libris, vel ex aliorum dictis, tartari utuntur clausula seghe pi, ut per ipsam subintelligatur ea, quæ alius dixit, cogitavit &c. in orationibus brevioribus, hæc omittitur dicta clausula; et dici solet ueileheng-he sain fecit bene: hendüreng-he sain dixit bene: in quibus dicendi modis includitur aliqua relatio ad antedicta vel facta.

16. Præteritum imperfectum affirmativum: Hoc tempus formatur mutando ultimam vocalem (quæ est littera i) præsentis temporis (38) in pighe: quæ quidem vox, tiula est præteritum verbi substantivi pi (sum). Videbis numerum. Habebit imperfectum negativum, si mutes ultimam vocalem

e

e particulae pighe in aco. e. gr.
pi cogimi ego amo: pi cogim =
pighe ego amabam: pi cogim =
pighaco ego amabam - non: si
eremi tu speras: si erempighe
tu sperabas: si erempighaco tu
sperabas - non: pi tuami ego vi
deo: pi tuampighe ego videbam

47. Si verba opto, desidero, vel alia
affectum voluntatis indicantia
sint in tempore imperfecto, et
post sequitur aliud verbum depen
dens ab ipsis, ut ego volebam ire,
tunc Tartari utuntur solummodo
verbo dependente, et terminant
ipsum in ki, mutando ultimam
sillabam mi temporis praesentis
(38) in ki: et post hoc verbum
addunt clausulam seme pighe
si loquuntur in aliis personis.
ut pi tenemi ego eo: pi kene
ki seme pighe ego volebam ire
si keneki heghe pighe tu vol
bas - ire: tere cogimi ille amat
tere cogiki heghe pighe ille
volebat - amare.
In sensu negativo haec sentent

ego

ego nolebam ire dicitur sic: minde keneki sere kunin aco pighe; cujus sensus est: mihi eundi cogitatio non erat: sinde keneki here cunin aco pighe tibi eundi cogitatio non erat: et sic de reliquis personis.

48. Preteritum plusquam perfectum. Hoc tempus formatur ex prete, rito perfecto (41) addendo ipsi verbum pighe-pi (87): vocavi pi hulaha: vocaveram pi hulaha pighe-pi: amavisti si cogihe amaveras si cogihe pighe-pi. Preteritum plusquam perfectum habebitur in sensu negativo, si ponatur particula aco ante voces pighe pi: ut pi hulaha aco pighe pi ego non vocaveram.

49. Si verbis, de quibus supra numero 47, addatur finalis syllaba pi post vocem seme pighe, vel heghe pighe, tunc ea verba habebunt sensum praeteriti plusquam perfecti: ut pi keneki seme pighe ego volebam-ire: pi keneki seme pighe ego volueram-ire: Omittitur

saepe

sæpe vox seme, vel heghe (47) ut tere puki heghe pighe ille vo-lebat-ire: tere puki pighe pi ille voluerat-ire.

In sensu negativo dicetur tede puki sere cunin aco pighe pi illi dandi cogitatio non fuerat.

50, Imperativum præsens:

Hujus temporis secunda perso-na habebitur omittendo ultima syllabam mi præsentis indicativi (38) ut pi hulami ego voco: si hula tu voca: si cogi tu amato. Tertia persona habebitur mutando dictam silla-bam mi in kini: ut hulakini vocet: cogikini amet: pukini det.

chimi (venio) facit in secunda persona chu (veni): sic et ejus composita alanchimi, penchimi &c faciunt alanchu (veni nuntiatum) penchu (veni allatum). Pariter caimi (capio accipio) e paimi (rogo) faciunt in se-cunda persona caisii, paisii.

Dum quis loquitur cum æqualibus vel superioribus, addit particulam ki secundæ personæ imperativi: pi tēmi sedeo: si tē tu sede: si lo-quitur cum æqualibus vel superiori-bus, dicet: si tē-ki idest: sede,

invito

invito vel rogo: quia ki est particu, la invitantis, deprecantis. Si quis cum inferioribus modestiori modo loqui vult, loco ki dicet chinà: ut kene-china ito: om-chinà bibito.

Tartari habent imperativum pro, hibitivum, cujus secunda persona fit praeponendo particullam ume futuro indicativi: ut si cogire (43) tu amabis: si cogi tu amato: si ume cogire tu non amato: ume kenere non eas. Tertia persona fit, si ponatur particula bou, vel bu ante sillabam finalem ra, re, ro futuri (43): ut cogiboure ille amato: pi tuami ego video si tuare tu videbis: tuaboure ille videto: Tartari utuntur alio loquendi elegantiori modo, qui ex, ponetur in numero 54.

51. Optativus modus: tempus praesens Prima persona hujus temporis for, matur mutando syllabam finalem mi praesentis indicativi (38) in ki: et secunda et tertia persona for, mantur mutando dictam sillabam mi in kini. Praeterea additur verbo verbum auxiliare semi,

vel

vel sembi et pro libitu præponitur vox pagachi, quod et verbum significans velim, et æquivalet particulæ latinæ utinam (139)

Utinam ego eam.... pi keneki semi... vel pi pagachi keneki semi.

Utinam tu eas... simbe kenekini sembi... pagachi simbe kenekini sembi

Utinam ille eat... terebe kenekini sembi... pagachi terebe kenekini sembi

Utinam nos eamus... mouse keneki sembi... pagachi mouse keneki sembi...

Utinam vos eatis... suonbe kenekini semi pagachi suonbe kenekini semi.

Utinam illi eant... tesebe kenekini sembi... pagachi tesebe kenekini sembi.

Prima persona utriusque numero ponitur in nominativo (30 &c): reliquæ personæ ponuntur in accusativo: quia sensus hujus propositionis pagachi simbe kenekini sembi est hic: velim te ire. Quod si dici velit tu vis ire, ille vult ire &c tunc pronomina ponuntur in nominativo et verbum terminatur in kisemi: ex. gr. si pagachi kenekisemi tu velis venire.

52, In sensu negativo dicitur: pi pagachi keneraco okisembi; id est ego utinam non eam: keneraco est futurum negativum (43), et okisembi est verbum, quod adjungitur

gitur semper verbo negativo: et sic fit in aliis verbis. Sensus litteralis dictae propositionis est: ego vellem vadens non fieri. In secunda et tertia persona dicetur: pagachi simbe keneraco okini-sembi vellem te euntem non fieri. Idipsum intellige de personis in plurali numero.

Si sensus sit = tu optas, seu vis non ire = dicetur (51) si keneraco okisembi ponendo pronomina in nominativo.

53, Sensus negativus verborum elegantius, et frequentius fit per verbum nacami significans cesso, abstineo, desino; et tunc verbum, quod fit negativum ponitur in futuro cum syllaba finali be, et verbum nacami in correspondente persona praesentis optativi: sic in propositione pi kenerebe nacaki (utinam ego non eam), kenerebe est futurum (43) cum particula be; e nacaki est prima persona (51.) praesentis indicativi: simbe kenerebe nacakini utinam tu non eas: &c. In hoc loquendi modo semper ponitur in fine particula sembi, vel semi (51.): et sensus hujus propositionis simbe kenerebe

nacakini

nacakini sembi videtur esse te euntem desinas, vel cesses utinam.

In modo optativo Tartari confundunt praesens cum imperfecto modi optativi; haeque tempora sensu, vel aliqua particulâ distinguunt.

54. Modus imperativus prohibitivus fit etiam (50) sic: si kenerebe nacà: tu ne eas: tere kenerebe nacakini ille ne eat. In hoc loquendi modo particula be adjungitur futuro kenere (53) et post ponitur vox naca vel nacakini a verbo nacami (53) nacakini ponitur solum cum tertiis personis: et pronomina sunt semper in nominativo: si efierebe naca tu ne ludas: tese efierebe nacakini illi non ludant.

55. Preteritum perfectum.

Ecce exemplum in verbo kenemi (eo):

Utinam iverim.... pagachi keneki seghepi
Utinam iveris... pagachi simbe kenekini seghepi
Utinam iverit... pagachi terebe kenekini seghepi
Utinam iverimus.. pagachi mouse keneki seghepi. &c.
Utinam non iverim... pagachi kenerebe nacaki seghepi
Utinam non iveris... pagachi simbe kenerebe nacakini seghepi &c.

In primis personis sensus affirmativi dicitur keneki; et in caeteris personis dicitur kenekini, ut notatum fuit in numero 51. et semper adduntur voces pagachi, et seghepi.

In

In sensu negativo ponuntur verba Kenerebe, et nacaki, vel nacakini sicut dictum fuit in numero 53) cum præditis vocibus pagaichi et seghepi. Pronomina primæ personæ tam in sensu affirmativo, quam negativo ponuntur in nominativo: et cætera pronomina ponuntur in accusativo (61).

Pluvquam perfectum.

56.

Utinam vivissem .... pagaichi pi Keneki sempighe.
Utinam vivisses .... pagaichi simbe Kenekini sempighe
Utinam vixisset .... pagaichi terebe Kenekini sempighe, &c.
Utinam non vivissem .... pagaichi pi Kenerebe nacakini sempighe
Utinam non vivisses .... pagaichi simbe Kenerebe nacakini sempighe &c.

Differentia hujus temporis a præterito perfecto (55) solum consistit in voce sempighe loco vocis schepi.

57. Modus conjunctivus: tempus præsens. Hoc tempus formatur mutando syllabam mi præsentis indicativi (38) in chi: ut hulachi vocem, uelichi faciam, cogichi amem, xochiabam, padam, puchi dem, houlathi legam, Kenechi eam, chichi veniam.

Quia modus conjunctivus indicat sensum incompletum ope particularum, has Tartari postponunt verbo. Communes particulæ sunt aicabade si Caicabade pronunciatur comuniter -

comuniter accumbade): outu etsi: te-
tenderè quandoquidem. Tagame est
verbum infinitivum significans (159.)
sequi, consequi, sed ponitur loco par-
ticulæ conjunctivæ. Circa usum ha-
rum particularum notabis sequentia

58, I Dicitur: pi cogichi tetenderè
ego amem quandoquidem; vel pi
cogichibe tetendere: ubi adjun-
gitur syllaba finalis be verbo
cogichi. Particula tetendere potis-
simum usurpatur, cum arguitur,
disputatur &c. et semper post po-
nitur verbo finito in ichi.

II Particula outu (etsi, tametsi)
præponitur verbo, et huic semper
postponitur particula be: si
outu cogichibe tu etsi ames.

III, Particula tagame postponi-
tur verbo in futuro cum syllaba
finali be: si cogire tu amabis
(43): si cogirebe tagame tu ames
quandoquidem; sive consequenter quod
tu ames. Postponitur etiam præ-
senti modi conjunctivi (57.) adden-
do ipsi syllabam be: si cogichibe
tagame tu ames quandoquidem.

IV Particula aicabade præponi-
tur præsenti modi conjunctivi: si aica-
bade cogichi tu si ames.

De

De particulis temporis agetur
inferius a numero 66.

59. Sensus negativus fit modo sequenti:
pi cogiraco ochi tetendere, vel
pi cogiraco-be tagame ego amem
non quandoquidem: pi outu cogiraco
ochi-be ego etsi amem-non: pi
aicabade cogiraco ochi-be ego
si amem-non. Cogiraco est futurum
negativum (43): cui additur particu,
la be, vel particula ochi, vel par,
ticula ochi-be.

60. Praeteritum imperfectum per prae,
teritum perfectum explicatur: et ex
sensu orationis, vel ex particulis
arguitur esse praeteritum imper,
fectum.

61. Praeteritum perfectum formatur ad,
dendo particulam pichi praeterito
perfecto modi indicativi (44) et
praeponendo vel postponendo par,
ticulas conjunctivas (58): si cogihe
pichi tagame tu amaverit quan,
doquidem: tere cogihe pichi teten,
dere ille amaverit quandoquidem.
In prima persona additur be ver,
bo, vel particulae pichi: ut pi
xeneke-be tagame, vel pi
xeneke pichi-be tagame
ego iverim quandoquidem.

61. In sensu negativo dicitur pi
aicabade xeneke aco pichi
ego

ego siriverim non : si outu cogihe aco pichi-be tu etsi ames non : tere xeneke aco-be tagame ille iverit non quandoquidem.

62, Præteritum pluoquam perfectum habetur præponendo particulam pighe ante pichi : ut pi aicaba, de xeneke pighe pichi ego si iviysem. Dicitur etiam sic pi aicaba, de xeneke pighe-be !

63., In sensu negativo dicitur pi aicaba, de xeneke aco pighe pichi ego si iviysem non : aco est negatio. Dicitur etiam sic: pi aicabade aco pighe-be . Cum particula outu ponitur seme loco vocum pighe pichi tam in sensu affirmativo, quam negativo : si outu xeneke seme tu etsi iviysses : si outu xeneke seme aco tu etsi iviysses non.

64, Est futurum præterito miactum, quod habebitur addendo particulam de, vel magni præterito modi indicativi (60) : si outu xeneke-de, vel xeneke-magni tu etsi iveris.

65, Sensus negativus habebitur addendo particulam oghode, vel ogo-magni futuro negativo modi indicativi (43) si xeneraco oghode, vel ogo-magni tagame tu iveris non quandoquidem.

66.

66.) Præsens modi conjunctivi cum particulis temporis fit addendo particulam de futuro affirmativo modi indicativi, vi, vel addendo particulam ogodè infinitivo. Infinitivum formatur mutando ultimam vocalem i præsentis modi indicativi in e: cogimi amo: cogime amare. Si cogire ego amabo (43): si cogirede, vel si cogime ogode quando amo, seu amem.

Sensus negativus fit addendo ogode futuro negativo modi indicativi: si cogiraco ogode quando tu ames non.

67.) Præteritum imperfectum, sicut et antecedens præsens, fit addendo particulam chacade futuro affirmativo, (43): vel particulam pisirede infinitivo: ut si cogire chacade, vel si cogime pisirede (66) ego amarem seu: idest, ego amans eram pisirede a verbo pisire (ero) et a particula de (88.)

Particulæ angolo antequam, et amala postea postponuntur futuro: ut si cogire angolo, vel amala ego amarem antequam, vel postea.

68.) Sensus negativus præteriti imperfecti habebitur adoperando futurum

futurum negativum (43): ut cogirato chacade amabo - non cum.

70, Si præterito perfecto modi indicativi addatur magni, vel fonde vel amala loco habebitur præteritum perfectum: ut cogihe amala, vel angolo amaverim postea, vel antegram.

71, Sensus negativus habetur sic: cogihe aco ogo-magni amaverim non cum. Dicitur etiam sic cogire uendede amaverim cum - nondum.

72, Præteritum plusquam perfectum habebitur interponendo pighe præterito precedenti: ut cogihe pighe fonde amavissem cum: cogihe pighe amala amavissem postquam.

73, Sensus negativus erit: cogihe pi, sere - uendede amavissem cum - nec dum.

74, Futurum præteritoniatum et præteritum modi indicativi cum additione particulæ de, vel ogomagni: cogihede, vel cogihe ogomagni amavero cum. In sensu negativo ponitur futurum negativum sic: cogirato ogomagni amavero non cum. Dicitur etiam sic cogire uendede amavero-cum - necdum.

75, Nota. In temporibus modi conjunctivi,

in

quibus fit usus praeteriti indicativi (41), fere semper adoperatur termina-tio ghe, ut cogighe amavi.

77. Infinitivum.

Praesens modi infinitivi, ut dictum fuit in numero 66, formatur mutando ultimam vocalem i praesentis indicativi in e, ut hulami voco, hulame vocare: ueileme facere, cogime amare: xome abradere, pume dare, cunime cogitare, isinchime dormire (38).

78., Mutetur ultima syllaba me praesentis infinitivi in fi, et habebitur participium praesentis: ut hulafi vocans: ueilefi faciens: cogifi amans.

Tartari saepe utantur infinitivo praesenti pro participio.

79., Futurum modi indicativi ante nomen agit vicem gerundii in di: ut kenere erin eundi tempus: kisurere ildoun loquendi occasio.

80., Futurum cum particula de adjuncta habet significationem gerundii in do: ut kenere-de eundo: kisurere-de loquendo. Gerundium in dum confunditur gerundio

dio in do. Cum per verbum significatur aliquis affectus animi, aut causa alicujus effectus, tunc gerundium in do formatur addendo litteram i praeterito indicativi modi: ut chuibe kidouga-i filium vehementer-desiderando.

81. Adjectiva significantia aptum, utile &c quae regunt gerundium in do, vel dum, postponuntur verbis: ut ere mo (hoc lignum) pobe (domum) ueilere-de (ad-faciendam) sain (bonum vel utile).

Verbum passivum

82. Verbum passivum formatur mutando syllabam finalem mi praesentis indicativi in bumi, vel pumi, vel bumbi vel pumbi: et personae agenti postponitur syllaba de: ut pata-de wabuni hoste-ab occiditur: wabumi a wami occido. In ms. Patris verbi est legitur pata-de waha-pi ab hoste occisus est: waha est praeteritum verbi wami (41.) e particula pi significat est (85.)

83. Verbum passivum saepissime explicatur per bina verba alime-caimi simul sumpta, quae significant aui, pio: et tunc verbum, quod passivum esse debet, ponitur in futuro modi

modi indicativi (43) cum finali syllaba be, et persona agens ponitur in genitivo: tere eghe nialmai tandara-be alime-caiha hic malis hominis verberationem accepit: nialmai genitivus nominis nialma (23): tandara-be a tandara futuro verbi tandami (verbero) et a particula be accusativi (23): tandara habet significationem nominis. Sensus propositionis est = hic a malo homine verberatus est. Tere sini cogire-be ambula alime-caiha ille tui amorem multum accepit: sive ille a te multum amatus fuit.

84. Verbum alime (quod nunquam mutatur) et verbum pumi sunt activae terminationis, et significationis.

De verbis auxiliaribus.

85. Verbum auxiliare, seu substantivum pimi, vel pi (sum) In praesenti dicitur fere semper pi sum: si pi tu es: tere pi ille: &c raro adoperatur vox pimi: aliquando dicitur pimbi.

86. Etsi in usu non sit vox pimi, ab

ea

ea tamen procedunt reliqua tempora: sic a pimi sum, pighe fui (41.): pighe aco fui non: et sic dicitur per omnes personas in praeterito perfecto.

87., In praeterito plusquamperfecto dicitur si pighe-pi tu fueras: si pighe aco pi tu fueras non.

88., In futuro dicitur pisire ero: est irregularis formatio, quia secundum regulam generalem pire dici debet (43).

89., Imperativum. Pisou sis, vel esto: pikini sit: ume pisire ne sis, sit, sitis, vel sint.

90., Modus optativus. Iuxta dicta (51.) a pimi provenit piki (sim) vel pikini (sis): unde pagachi piki sembi utinam ego sim. In sensu negativo dicitur pisere-be nacaki sembi utinam non sim: simbe pisire-be nacakini sembi tu sis non utinam. Vedesis numerum 53.

91., Praeteritum perfectum est pagachi piki seghe-pi utinam ego fuerim ut in numero 55. simbe pisire-be nacakini seghe-pi utinam tu non fueris. Videsis sensum negativum in eodem numero 55.

92.

92, In reliquis temporibus habeant præ oculis observationes factæ super verbo activo a numero 56. Ecce exempla.

Plusquamperfectum: pagachi pikī sempighe utinam fuissem: pagachi simbe pikini sempighe utinam non fuisses.

93, Modus conjunctivus.

Præsens tempus: aicabade pichi si ego sim: outu pichibe etsi sim: pichi tētendere, vel piserebe tagame ego sim quandoquidem (57). In sensu negativo: aicabade aco pichi, vel ochi si non sim. Outu aco pichibe etsi non sim: aco pichi tētendere, vel piseraco-be tagame non sim cum (57).

94, Præteritum perfectum: aicabade pighechi si fuerim: outu pighechibe etsi fuerim: pighechi tētendere, vel pighebe tagame fuerim cum. In sensu negativo: si aicabade pighe acochi tu si fueris non: si outu pighe acochi-be tu etsi fueris non: pighe acochi tētendere,

tétendere, vel pighe acobe taga,
me fuerim non cum (59.).

95. Futurum praeterito mixtum: tere
aicabade pighede ille si fuerit:
si outu pighede tu etsi fueris (64)
In sensu negativo: pi aicabade
piceraco ogode tu etsi fueris-non
(66.):

96. Modus conjunctivus cum particulis tem-
poris. Praesens tempus: pisirede
sim-cum: idest pisere-de ero-
cum (88. In sensu negativo: pisiraco
ogode cum sim non (66.).

97. Praeteritum imperfectum: pisire
chacade, vel pisere fonde cum
essem. In sensu negativo: piseraco
chacade cum essem non: pisire
angolo essem antequam: si pisire
amalá tu esses postquam (67).

98. Praeteritum perfectum: pighe fonde
cum fui: pighe aco fonde cum non
fui: aco pighe fonde cum non fui:
pighe angolo fui antequam. Praete-
ritum plusquam perfectum idem est cum
praeterito perfecto.

99. Futurum praeterito mixtum: pighe
de quando fuero: pigheraco ogode
quando non fuero (74).

100.

100. Infinitum presens: pime esse, vel existere (77).

101. Libumi, vel pibumbi significat efficere, ut maneat, vel relinquere: ere nialma-be (22) po-be (22) pibure hunc hominem domo-in re, linquam: ere nialmabe pobe pi-buraco hunc hominem domo-in re, linquam-non.

De verbo auxiliare semi vel sembi

102. Verbum auxiliare semi, vel sembi seorsim ab aliis significat dicere, reputare, judicare, existimare, et conjungitur cum omnibus modis (excepto imperativo) aliorum verborum

103. semi significat etiam idem quod verbum pumi jubeo; et in hoc fere, ut ponitur potest omnibus verbis per omnes modos. Pumi significat do et jubeo: sed in casu presenti habet solum significationem jubendi. Hæc exempla hujus usus

Hulami voco . . . hulasemi vocare jubeo
Ueilemi facio . . . ueilesemi facere jubeo
Cogimi amo . . . . cogisemi amare jubeo
Pumi do . . . . . pusemi dare jubeo.

Hæc

Hæc verba sunt imperativa; et fi, unt talia mutando ultimam syllaben mi præsentis in semi. Sunt ali, qua irregularia ut caimi capio caisonsemi capere jubeo. Ho, rum verborum frequens est usus, et idcirco notabuntur eorum præ, cipua tempora.

104, Præteritum imperfectum: hula ll sempighe vocare jubebam.

105, Præteritum perfectum: hulase ge, hepi vocare jussi.

106, Præteritum plusquamperfectum: hu, laseme pighepi vocare jusseram.

107, Futurum: hulasere vocari jubeo.

108, Imperativum: hulase vocari jube: hulasexini vocari jubeant.

109, Modus optativus: Præsens et fu, turum perfectum: pagachi hulaseki sembi utinam vocari jubeam: pagachi simbe hulasexini sembi utinam tu vocari jubeas (51).

110, Præteritum perfectum et plus, quamperfectum pagachi terebe hulasexini sempighe utinam ille vocari jusserit (56).

111. Modus conjunctivus: tempus præ, sens et imperfectum: si aica, bade hulasechi tu si vocari jubeas

jubeas: pi aicabade huleseraco ochi ego si vocari jubeam - non (57 du)

112, Praeteritum perfectum: eutu hulaseghe pichi be etsi vocari jubeam,

113, Praeteritum plusquamperfectum: hulaseghe pighe pichi tetendere vocari jussissim cum.

114. Futurum praeterito mixtum: aicabade hulase-ghede si vocari jussero: hulase-ghede cum vocari jussero.

115, Infinitivum praesens: hulaseme vocari jubere. Reliqua omnia tam affirmativa, quam negativa ut in aliis verbis.

116, Verbum auxiliare Omi vel ombi. Omi significat sum, possum, licet, praestat, decet, convenit, utile est, possibile est &c et secundum diversos conjugationis modos, et tempora diversam assumit significationem. Si significat licentiam, convenientiam &c saepe accipitur impersonaliter. Mutembi significat etiam possum, sed potentia debet esse effectiva. Achambi significat convenit. Dicitur igitur: cogichi ombi amare possum: ueilechi achambi

facere

facere convenit: Ogichi verbum determinatum a verbo Omi formatur mutando finalem syllabam mi mutando præsentis indicativi (54) in chi. Afferam aliqua exempla conjugationis verbi Omi in diversis significationibus.

117. Modus indicativus: præsens tempus. Omi possum: si Omi tu potes. Ochoraco possum – non: si ochoraco tu potes – non.

118. Præteritum imperfectum: Omi pighe poteram, licebat, conveniebat, &c. Ochoraco pighe non poteram, &c.

119. Præteritum plusquam perfectum Ogo pighe pi annuerat, concesserat: Ogò aco pighe pi non annuerat.

120. Futurum: ochorò, fieri potest, utile est, præstat: ochoraco fieri non potest.

121. Imperativum: Osò sis, esto, estote: Okini sit, sint: ume ochorò ne sis, sit, sitis, sint.

122. Nota, quod verbum Omi in significatione verbi fuio non usurpatur absolute, ut sis justus: thurgang-a osò. Dicitur etiam okini ita – sit: halgoun ochoro

erin

erin calor erit tempus; idest, tempus ut fit calor.

123. Optativus modus: tempus presens: pagachi sain oxisembi utinam bonus fim, vel fiam: pagachi ke neraco oxisembi utinam irem - non fierit: idest, utinam non irem: In secunda persona dicitur: pagachi simbe sain nialma oxini sembi utinam tu bonus homo esses: pagachi simbe kenera oxini sembi utinam tu non - ires.

124. Preteritum perfectum: pagachi sain oxi seghepi utinam bonus fuerim: pagachi keneraco oxiseghepi utinam non iverim: pagachi terebe sain oxini seghepi utinam ille non iverit.

125. Preteritum plusquam perfectum: pagachi sain oxi sempighe pi utinam bonus fuissem: pagachi simbe sain oxini sempighe pi utinam bonus fuisses: pagachi keneraco oxi sempighe pi utinam non iissem: pagachi simbe keneraco oxini sempighe pi utinam non iisses.

126. Modus conjunctivus: tempus presens et imperfectum: aicabade sain

ochi -

ochi - eghe aco ochi si bonus es, sem, malus non: aicabade uei lechi osorò ochi si fieri possit: aicabade ueilechi osoraco ochi si fieri possit - non.

127, Præteritum perfectum: outu sain ocho pichi etsi bonus fuerim: outu ocho pichi etsi abnuerit: outu eghe aco ocho pichi etsi malus non fuerit: aicabade ogo aco pichi si abnuerit non.

128, Præteritum plusquamperfectum outu sain ago pighe pichi etsi bonus fuissem: aicabade eghe aco ago pighe pichi si malus non fuissem: outu ogo pighe pichi etsi abnuisset: outu ogo aco pighe pichi etsi non abnuerit.

129. Futurum præterito mixtum: aicabade sain aghe seghede, vel aicabade sain ogo magni si sanus fuero: aicabade eghe acò ogò magni si malus non fuero.

136, Modus conjunctivus non partis, ullius temporis. Præsens tempus: hafan ogode Mandarinus

quando

quando est: hafan aco ogode chan, narinus quando non est (66).

131. Præteritum imperfectum: hafan osoro chacade præfectus cum esset: hafan aco osoro chacade præfectus cum esset: hafan osoro uendede (67.) præfectus cum ne dum esset.

132. Præteritum perfectum: hafan ogò fondè, vel hafan ogo magni præfectus cum fuit (70): hafan aco ogo fonde (vel magni) præfectus cum non fuit magni.

133. Præteritum plusquamperfectum: hafan ogo poighe fonde præfectus quando fuerat: hafan aco ogo pighe fonde præfectus quando non fuerat (72): hafan ogo pighe amala præfectus fuerat postquam. hafan ogo pighe angolo præfectus fuerat antequam.

134. Futurum prætereto mixtum: hafan pi ogo seghede, vel hafan pi ogo magni præfectus ego cum fuero: hafan pi aco seghede (vel magni) præfectus ego non cum fuero.

135. Infinitivum præsens: sain ome bonum esse.

136.

136, Participium præsentis: sain ofi bonus existens.

137, Gerundium in di: peiquen othoro erin frigoris existendi tempus.

138, Gerundia in do, et dum non sunt in usu.

139, De verbo pagani. Hoc verbum significat habeo, obtineo; et in hac significatione conjungatur sic, ut verba activa (38). Sæpe etiam significat possum, præsertim in participiis pagafi (potens); et in hac sensu præponitur verbis affirmativis, et negativis, sed non immutat eorum terminationem: ex. gr. xeneraco ibo - non (43): pagafi xeneraco non possum ire: id est potens ibo - non.

Nota: in modo optativo dicitur pagachi, et non pagafi.

140, Præteritum perfectum modi indicativi: pagafi xeneke aco potui ire non.

141, Modus conjunctivus: tempus præsens: pi aicabade pagafi chichi ego si possim venire: chichi da chimi verio: aicabade pagafi xeneraco ochi si possim ire non: outu pagafi xeneraco ochibe etsi possim ire non.

142, Præteritum perfectum: aicabade pagafi chibe pichi si potuerim venire

venire: aicabade pagafi chihe aco pichi si potuerim venire non.

143, Præteritum plusquam perfectum: aicabade pagafi chihe aco pighe pichi ~~et~~si potuissem venire ~~non~~. outu pagafi chihe aco pighe pichi etsi potuissem venire non.

144, Futurum præterito mixtum: outu pagafi chihede si potuero venire: aicabade pagafi ke, neraco ogode si potuero venire-non.

De Syntaxi nominum

145, Nomina adjectiva, et pronomina plerumque substantivis nominibus præponuntur: sain nialma ~~bonus~~ homo: sain morin bonus equus: mini amà meus pater.

146, Genitivus possessionis præcedit nomen, a quo dependet: ut upxai echin cæli dominus (13).

147, Omnia verba sustantive accipi possunt, præsertim in terminatione præteriti, vel futuri modi indicativi posita, et postpositis articulis genitivi, dativi &c. prout sensus exigit (22) non secus ac si nomina essent: ex. gr. nialmai panchire pucherebe iie

tocto

tocto baha-pi. hominum vivet mo-
rietur quis determinavit: id est,
hominum vitam vel mortem quis
determinavit?

148. Nomen pa, quod proprie signifi-
cat locum, amplissimi usus est
apud Tartaros in significatione
rei in genere: ex. gr. ere pa be
umai cuniha aco pi illam
rem unquam cogitavi non ego.
Usurpatur etiam pa in loco senten-
tiarum est quod, non est quod:
minde kisurere pa labdo pi
multum loquar quod habeo: id est,
multum habeo, quod loquar: ki-
surere pa acò quod loquar non ha-
beo: pa aco idem significat, quod
nihil: sicut pa idem est, quod res.

149. Verba ponuntur in fine orationis:
ut amà pater chuibe filium
cogimi amat.

150. Particula negativa aco (non)
post verbum, quod afficit, collo-
catur: ut keneraco ibo - non (
43): et in constructione plurium
verborum verbo principali annec-
titur: ut ambu isinchiraco
pisirede dum dormire non pos-
set: tongiraco ogorò chacade
cum nollet audire: pagafi ke-
neraco non potuit ire.

De

De relativo qui, quæ, quod.

151., Sensum relativum Latinorum = ut liber ille, quem tu fecisti, Tartari ita explicant, ut nomen, vel rem relativo significatam ponant post verbum, quod immediate sequitur post relativum Latinorum; sic oratio proposita dicitur Tartaricè sini aragà pithe: sensus litteralis est a-te factus liber. Aliud exemplum = ubi est domus, quam inhabitat pater tuus = sini amà tèhe po aibide pi? quasi diceretur = a tuo patre habitata domus ubi est? Ubi nota in simili sensu verbum plerumque poni in præterito: et sæpe poni in futuro vel præterito cum terminationibus ra, re, ro vel ranghe, renghe ronghe, hanghe, henghe, honghe (43.45): ut sini hendourenghe ere kisum oumesi ino tu dicis illud verbum ita est: idest illud verbum quod tu dicis ita est.

De syntaxi Verborum.

152., Cum sunt plures propositiones quæ sensum completum non habeant, verbum collocatur in participio præsentis temporis (78) quod

quod terminatur in fi: penultima verba solent poni in præsente infinitivo (77) quod terminatur in me, sed habent sensum participii et verbum finale totius sensus completi ponitur in præsente, vel præterito vel futuro modi indicativi: ut cum frater meus acciperet gradum doctoratus, perrexit, ad aulam, ut quæreret, et conveniret suum magistrum, et cum ex adverso ejus sederet, diu expectavit, et nihil locutus est = mini teú gin xi pagafi kim hechinde kenefi ini sefou paime achanafi paxileme tefi queidame sumai kisourehe aco pi = pagafi accipiens, kenefi pergens &c. kisourehe locutus est.

153, Verbum significans causam aliquam finalem, vel effectum, eleganter ponitur in præterito cum terminatione (45) hanghe, vel henghe, vel honghu: ex. gr. causa, cur pater verberat filium, est quod amet filium = ama chuibe tandarang, he chuibe cogirenghe cai = id est, pater filium verberavit filium amavit quare. Item, causa cur pater filio dederit pecuniam, fuit quod optaret, ut defectos suos corrigeret = ama chuide moun,, goube

goube paghenghe, ende boccuube halakini seghenghe = item, considero a Deo esse determinatum, quod talis homo non habeat filium = cunichi ere nialma chui acunghe abkai Echin salchabuhanghe = id est, considero (mihi suadeo) ille homo filium non-habeat, cœli dominus determinavit.

Nota. inter binas propositiones, quarum altera causam, altera effectum exprimit, illa, quæ effectum proponit, in Syntaxi latina est posterior, et in Tartarica est prima.

§ 54, Orationes incompletæ, quæ Latini complent per conjunctiones quod, ut, ne, vel per verbum infinitivum, complent Tartari per verbum semi, sefi, sere et ponunt in primo loco quod Latini ponunt in ultimo loco: e. gr. ille mihi dixit, quod tu venisses, vel te venisse = simbe (te) chihe (venisti) seme (sic-ita) tere (ille) minde (mihi) alaga-pi (dixit). Rex jussit, ut ego hac de re darem libellum supplicem = ere emu pabe uesimbu-seme hese minde uasimbuha-pi = Mandavit ne aliis hominibus notum facerem

qua

qua nialmade ume tonchebure seme faxulaha-pi. Nota: ... uesimbu significat porrige libel, lum: ume tonchebure significat ne notum faciat.

155. Verbum seme in dictis et similibus orationibus significat sic-ita et adjungitur verbo, quod inflectendum est juxta suum tempus.

156. In tranvitu ab oratione sensu completi ad aliam orationem, in fine prioris orationis saepe ponitur verbum sefi, vel sefe chaade, quod idem sonat, ac re, bus ita se habentibus, vel ume-ta sit.

157. Haec oratio = libenter occidar, moriar potius quam peccem = dicitur etiam pro verbum seme sic: toro xienbe amaha seme fudararaco: etsi occidar, wachi warà tabula: etsi mori oporteat puchichi puchero tabula.

158. Verbum seme aliquando aquivalet causali quia ex. gr. quia multum laboravit, sive passus est, dedit ille praemium = am-bula chobago seme xangnaha. Nota verbum semi poni posse post verbum, qua causa significatur.

159.

159. Causales omnes, quia, ideo &c. Tartari exprimunt per verbum tagame (57) quod ponitur post verbum in futuro, vel praeterito modi indicativi cum particula finali be accusativi (22); adeoque tamquam substantivum accipitur ex. gr. quia ejus est filius, ideo multum amat illum chui (filius) pisere-be (erit) tagame (quia) ambula (multum) cogimi (amat). si (tu) chihe-be (venisti) tagame (quia) pi kinemi (ego eo).

Ejusmodi causales etiam per particulam tourgounde positam in fine primi membri, vel per particulas toutou oui positas in initio secundi membri orationis exprimuntur: si (tu) kenehe aco (venisti non) tourgounde (quia), pi inou (ego ideo) kenehe aco (ivi non): vel toutou ou pi inou kenehe aco.

160. Verbis significantibus aliquem actum voluntatis in omnibus modis, excepto infinitivo terminante in kiseme, adjungitur particula finalis kisemi: ut afa-kiseme chihe pugnatum (vel cum intensione pugandi) venit.

161.

161., In sensu absoluto incipiente a principio hoc modo ego consideram, cogitans &c verba terminantur in chi, mutato scilicet mi praesentis indicativi (38) in chi: ut pi cunichi ego considerans, tuachi videns, tenchichi aspiciens, podochi praevidens, tuibuluchi comparans: hic modus usitatissimus est in libellis supplicibus. Agou si cogichi est exordium, quo aliquid petitur ab alio in gratiam nostri fieri.

162. Timeo ne moriatur = dicitur sic = pucherago-seme kelemi scilicet moriatur - ne timeo. Haec et alia similia exprimuntur per verbum terminatum in ragò ~~finales syllabas ra, re, ro~~ (producitur littera o.) mutando in ragò finales syllabas ra, re, ro, futuri (43). Verbum kelemi (timeo.) ponitur in fine.

163., Dictum verbum kelemi, vel kelembi vult particulam de postpositam rei, quae timetur: patade pi kelemi morietur (id est mori) ille timet. Verbum ponitur in futuro, ut videtur in puchere a puchemi (43) morior.

164.

164.) Verbum, quod post impersonalia verba achambi convenit, xien i achambi decet, ponitur secundum Latinos, Tartari praeponunt, et terminant in chi: ut si xenechi achambi tu ire convenit.

165.) Particula oume aequivalens particulae ne prohibenti, vel suadenti praeponitur verbo in futuro: ut oume si xenere ne tu eas: oume tere penere ne ille mittat.

166.) xelgon aco significat audeo non: et post ipsum ponitur verbum in futuro negativo (43): xelgon aco xeneraco audeo non ibo - non (id est non ire): xelgon aco propriè significat timor non.

167.) At xelgon aco quomodo aufin: post hanc sententiam ponitur verbum in praesenti affirmativo modo indicativi cum particula ni adjuncta: ai xelgon aco xenemi-ni quomodo aufin ire? idest, quomodo timore sine ire - possim.

168.) Fronica sententia per particulam ainagà exprimitur et verbo subsequenti adnectitur particula ni: ex. gr. avarus cupit dare pecuniam: olisi de tosi nialma ainaga

ainagà pukisembini.

169., Verba videtur, apparet &c alia similia exprimentia dubium, conjecturam &c, Tartari indicant per particulam tere postpositam verbo significantem rem, de qua dubitatur: keneraco tere ~~sitam verbo significantem rem~~ ibo-non (id est non iturus) videtur: kisurechi omi tere dici posse videtur. Sæpe etiam indicantur per particulam ainchi præpositam: ainchi kenemi videtur ego iturus: postponitur aliquando etiam particula tere: ut ainchi kenemi tere: Aliquando Tartari utuntur particula aise postposita verbo in præterito: ut chihe aise venisse videtur.

170., Eichi (forse) han (rex) chidere-de (veniet) aikemou (puto): idest, puto regem venturum: sic dicuntur aliæ orationes similes, in quibus invenitur verbum puto

171., Affectum animi rogantis et sperantis explicant Tartari per terminationem verborum in reo quoad scripturam, et in rò quoad pronuntiationem. Terminantur in reo ea verba, quæ in constructione Latina sequuntur

verbum

verbum rogo, spero &tc mutando
syllabam futuri ra, vel re, vel
ro (43) in reo : ex.gr. tachibureo
rogo - daccao - me : quebureo
rogo parcas. Paiga significat rogo:
et quando ponitur paiga praepo,
nitur illi particula seme :
quebureo seme paigà ut - pas,
cat rogavit. simbe chidero
seme paigà te venturum
rogavit.

172. Particula interrogativa necne
exprimitur tartaricè cum vocali
o longa ; ita tamen ut praeponatur
consonanti, si consonans fit ulti;
ma littera vocis, quae est argu;
mentum interrogationis : ut sain
sanus : saion sanus necne ? si
dicta vox terminatur in vocali,
haec mutatur in o : ut chika,
vel chiga venit : chigò venit
necne ? Est in usu etiam apud
Tartaros dicere sain-ò sanus
necne.

173. Cum sit comparativus inter verba,
ea explicatur per verbum nega,
tivum. isiraco (non audit, non
pervenit) cum particula de ad
juncta verbo praecedenti, quod
quocumque ponitur in infinitivo:
ere (hoc) erinde (tempore) pan
chirenghe (morietur) puchere-de
(vivet)

(vivet) isiraco (non audit): id est, hoc tempore mori, quam vivere satius est: eghe nialmai houtouri, sain nialmai. houturide isiraco mali hominis felicitate bonis hominis felicitas major est. Comparatio etiam explicatur per particulam angala positam in fine primi membri, quod secundum constructionem latinam est secundum: ut melius est cor esse quietum, quam hominem esse divitem nialmai payen ochoro angala cunin elghede isiraco.

174, Hee orationes eo visum, auditum &c quae habent verbum cum supino Tartarice exprimuntur hoc modo, si tempus verbi secundi est praesens, loco supini ponitur verbum in tempore praesenti ponendo na, vel ne, vel no ante particulam finalem mi (38): est si tempus est praeteritum una ex dictis particulis ponitur ante syllabas finales ha, he, ho (41) tuami video; tuanami eo visum; tonchimi audio; tonchinemi eo auditum. Eaedem orationes dicuntur etiam ponendo particulam chi ante finalem mi: ut tuachimi venio visum.

175, Verbum oboumi habet diversas significati

significationes: terebe hapan obouhapi illum præfectum (sive mandarinum) fecit: chue obou obouhapi duas partes fecit; sive in duas partes divisit. Ere chacabe vel ere paitabe fouleghe ta obouhapi hanc rem tamquam fundamentum, vel radicem exvelli; mat: ere paitabe amba, uchin ueihoken obouhapi hanc rem magnam gravem, levem exvelli; mat.

176. Vox amouran dicitur de illo, qui gaudet actione aliqua, et verbum ponitur in futuro uno particula dativi de (22) subjunctâ: ut pithebe tuarade amouran pi libros legere gaudet: abalarade amouran ombi venari (seu venatione) gaudet.

177. Verba quemi (evado) et quebumbi, vel quebumbi (eripio) exigunt ablativum cum particula chi portporta: chobulon-chi quehe vel quelghe calamitatem evasit: chobulon-chi quebahe vel quebughe calamitate ereptus est: puthere-chi quebughe

quebughe morte ereptus est.

178. Verba significantia excessum, defectum, separationem vel distantiam unius ab alio exigunt particulam chi subnexam nomini illius rei, aqua excessus, vel defectus etc significatur esse: ut terechi tulenderaio illum excedit-non: nialma-chi faxalaga-pi hominibus-ab separatus est: po-chi tou-chighe Domo-a exivit: apka na-chi corò alchaga pi coelum terra-a

179. Adjectivum tosi (cupidus) accipitur in malam partem, et postulat Dativum (22): noure-de tosi vini cupidus: poiho-de, vel oulin-de tosi pecuniae vel divitiarum cupidus.

De adverbiis.

180. Adverbia plerumque exeunt in lame, leme, lome: ut cirami-lame liberaliter. Voces ambulà oumesi significant multum valde.

181. Sunt adverbia, quae terminantur in öka, ouka, kan, ken,

et

et proveniunt ex verbis. Hæc adverbia, quæ sæpe instar adjectivorum usurpantur, corrispondent adverbiis latinis terminatis in bili-ter: ex. gr. kelechouke (pronuntiatur kelchouke) terribiliter: fergouchouke mirabiliter: toucsichouka dignum timore: hairacan dignum dolore: chilacan dignum compassione.

182, Voces labdoucan, comsocan, ueigoken, hanchican significant adverbialiter aliquam diminutionem, sicut plusculum, paululum, parumper, leviuscule

183, In quæstionibus per ubi, vel quo institutas Tartari ponunt locum cum particula de postposita: aibi-de pi ubi est? aibi-de kenemi quo vadit? po-de pi domi est: po-de domo-a: hechin-de kenemi urbe-ex venit.

184, Paro significat versus, et postponitur: terghi paro ortum versus: uarghi paro occasum versus: ichi erghi paro dexteram versus: hashou erghi paro

paro laevam manum versus: di-
citur etiam terghi-de,
uarghi-de, ichi erghi-de,
hashou erghi-de. Huc
etiam spectant hae voces alinni
antou montis pars anterior;
alinni poso montis pars
posterior.

185. Quaestionibus per unde insti-
tutis respondetur subnecten-
do particulam chi ablativo
Latinorum: aibi-chi chig-
he unde venit? po-chi (domo-
ex) hechin-chi (urbe-ex):
alinni ebule montes citra:
alinni chaigide montes ultra:
exeme chighei oblique sursum
exeme keneghei oblique de-
orsum.

Ex
Biblioth. Regia
Berolinensi.